

Joris Oddens, *Een vorstelijk voorland. Gerard Hinlopen op reis naar Istanbul (1670-1671)*, Walburg Pers; Zutphen, 2009, 272 s., res., hrt., ISBN: 9789057306020

On yedinci yüzyılda *Altın Çağ*ını yaşayan [Kuzey] Hollanda Birleşik Eyaletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ticari varlığı her ne kadar diğer Frenk taifeleriyle kıyaslandığında küçümsenemeyecek derecede mühim olsa da, gerek Hollanda arşivleri gerekse de kişisel belgeler ancak son dönemlerde tarihçilerin dikkatini çekmektedir. İncelemeye aldığımız eser *Prenslere Layık Bir Kader: Gerard Hinlopen'in İstanbul'a Seyahati (1670-1671)*, yeni uyanan bu merakın bir yansımasını ifade etmektedir. Asıl uzmanlık alanı on sekizinci asır Hollanda parlamenter tarihi olan Joris Oddens'in, Amsterdam Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki el yazmasından transkripte edip ayrıntılı bir şekilde dipnotlandığı Gerard Hinlopen'a (1644-1691) ait bu seyahatname, Osmanlı tarihi ve coğrafyası açısından pek çok bağlamda önem arz etmektedir. Kitabı kısaca biçimsel olarak inceledikten sonra, Osmanlı tarihi için ifade ettiği anlama değineceğiz.

Neşri takdire şayan bir itinayla gerçekleştiren editör Joris Oddens'in üç sayfalık önsözüyle açılışını yaptığı çalışma, toplamda beş bölüm altında sunulmuştur. İlk kısımda 1612 yılına kadar [Kuzey] Hollanda-Osmanlı ilişkileri ve ikincisinde de on yedinci asrın geri kalanında Hollandalılar ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki iktisadi ve diplomatik ilişkiler değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde seyyah Gerard Hinlopen'in kısa biyografisi verildikten sonra seyyahın yolculuğu, İzmir ve İstanbul'daki hatıraları ve geri dönüş macerası değerlendirilip özetlenmiştir. Dördüncü bölümde ise Oddens el yazmasının ötesine geçmekte ve seyahatnamenin bir siyasi okumasını yapmaktadır: Oddens burada seyahatnameyi sadece bir gezi kitabı olarak görmekten ziyade metinde geçen kavramları 1670'lerin Avrupa siyasi bağlamı içinde değerlendirerek Hinlopen'in niyetini okumaya girişir ve kanımızca başarılı bir yorumlamaya imza atar. Bu dört bölümü yaklaşık elli sayfa altında topladıktan sonra da neredeyse iki yüz sayfa kadar sürecek ve günlük şeklinde kaleme alınmış seyahatnamenin transkripsiyonunu, "Het Journaal van Gerard Hinlopen" başlığı ile nihayet başlatır.

Yukarıda bahsettiğimiz üzere, her ne kadar metin günümüz okurları için gerekli olduğu ölçüde dipnotlandırılmışsa da, on yedinci yüzyıl Hollandacasının (özellikle de anadili Hollandaca olmayan) okurlara kimi yerlerde sıkıntılı anlar yaşattığı aşikâr. Yine de, metnin sürükleyici ve bilgilendirici bir anlatı akışı sunmasından ötürü bu arkaiklik, alanın çalışanları için çok büyük bir engel teşkil etmeyecektir. Bu hususu göz önünde bulundurduktan sonra seyahatin güzergâhına girişebiliriz: 1670'in 23 Haziran'ında Texel Limanı'ndan yola çıkan bir konvoyla katılan Hinlopen, Manş Denizi ve Cebelitarık Boğazı'nı geçerek Akdeniz'e girer. Yol üzerinde İspanya ve İtalya'nın çeşitli noktalarında konakladıktan sonra Ege Denizi'ne ulaşır. Kimi Ege adalarını görüp ayrıntılı şekilde tasvirini yaptıktan sonra konvoyun nihai hedefi olan İzmir'e ulaşır. Burada, [Kuzey] Hollanda konsolosu

olan Jacob van Dam'ın yanında ikamet ettiği sırada Hinlopen, seyahatini İstanbul'a çıkararak renklendirmek ister. Yol üzerinde Midilli Adası ve Gelibolu'ya da uğrayarak, nihayet İstanbul'a varır. Hinlopen, 13 Aralık 1670'te ayak bastığı ve 1671 Şubatına kadar konakladığı İstanbul'da görüp dinlediklerini not eder. Günlük, Hinlopen'in İzmir'e geri dönüş yolculuğuna, kendi yokluğu süresince İzmir'deki Hollandalıların başına gelenlere ve son olarak İzmir'den Atlantik Okyanusu'na geri dönüşlerine kısaca değinerek sona erer.

Bu uzun yolculukta, yukarıda da belirttiğimiz üzere, dikkat çekmemiz gereken birkaç farklı husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki seyahatnamenin antik döneme yaptığı referanslardır. Hinlopen yol boyunca gördüğü Antik Yunan ve Roma döneminden kalma yazıtları seçebildiği kadarıyla deşifre edip metnine dâhil etmiştir. Ayrıca Oddens de dipnotlarda bu antik yazıtları modern Hollandacaya çevirerek okurun işini bir hayli kolaylaştırmıştır.

Vurgulamamız gereken ikinci nokta ise Hinlopen'in geriye bıraktığı görsel malzemedir. Zira Hinlopen yoluna çıkan belli başlı pek çok eseri kendi kara kalemle çizmiş ve böylece bizlere bu eserlerin on yedinci yüzyıldaki hallerine dair bir fikir edinebilme şansı vermiştir. Bu eserlerden kimileri Osmanlı mimarisi olan kale veya camiler iken (Seddülbahir, Kilitbahir, Çimenlik, Bozcaada; Süleymaniye ve Yeni Valide Camileri) kimileri de Roma-Bizans dönemlerinden kalma (ancak günümüze ulaşmamış) Pompeius Sütunu gibi daha eski yapılardır. Kısaca özetlemek gerekirse Hinlopen gerek filolojik gerekse görsel olarak kıymet biçilebilecek bir seyahatnameyi sonraki kuşaklara aktarmıştır.

Her seyahatnamede olduğu gibi, çalışmanın asli değeri Hinlopen'in Osmanlı İmparatorluğu'nda gündelik yaşama dair gözlemlerinde yatmaktadır. Hinlopen İzmir ve İstanbul'da yüz yüze geldiği gayrimüslim tebaaya dair yorumlarda bulunmuştur. Örneğin 21 Kasım 1670'de İzmir'e ilişkin düştüğü notlarda şöyle bir bilgiye yer vermektedir: “Şehrin deniz karşısına gelen tarafında küçük ve harap bir kale yer almaktadır ki bir tarafında şehrin Türkleri, pek çok Rum ve birkaç Yahudi ikamet etmektedir. Öte tarafında ise tümüyle [Frenk] Hıristiyanlar, birkaç Rum ve Yahudi de bulunur. Bunların hepsi bir cadde üzerinde yan yana meskûn olduğundan ötürü buraya Hıristiyan Caddesi denmektedir” (s. 118).

Hinlopen'in İstanbul'daki gözlemleri ise daha ilgi çekicidir: Özellikle 9 Ocak 1671 günü Fener-Rum Patriarlığı'na giderek, dönemin Patriarki III. Methodius'a yaptığı yeni yıl tebrik ziyareti (s. 176-178) dikkate değer niteliktedir. Bunun haricinde dönemin Fransız elçisi Nointel'in geçit alayını tasviri; Ceneviz elçiliği ve maiyetini betimlemesi ile İstanbul'daki Hollanda elçiliğine dair gözlemleri, şehrin diplomatik yaşamına dair önemli ayrıntılar sunar. Genel olarak şehirde yabancı seyyahların gördüğü muamele, gayrimüslim tebaanın dini uygulamaları ve Hinlopen'in gezip gördüğü binaların tasviri, seyyahın İstanbul serencamını özetlemektedir. Tabi ki İstanbul'un antik mirasına dair izlenimlerinin, o dönemde mutad olduğu üzere bolca klasik metinlerden veya daha önceki Avrupalı seyahatnamelerden malumat takviyesiyle bezendiğini vurgulamalıyız.

Genel gözlemlerinin ve hem İzmir hem de İstanbul limanlarına gün gün gelen gemileri sayması gibi geniş çaplı malumatın yanı sıra, Hinlopen'ın seyahati sırasında müsadıf olduğu kimi münferit olaylar da dikkat celbeden türdendir. Mesela hâpishane olarak kullanılan Yedikule'yi ziyaret etme isteği, tam o sıralarda buradan fîrar etmiş olan Fransız beyzadesi Beaujeu'nün aranmasından ötürü hisarın ziyaretçilere kapalı olması nedeniyle gerçekleşmemiştir (s. 198). Keza İzmir kadısının şehre yığılan sahte paralara göz yummasından ötürü 1671 Şubat ayında başını kaybetmesi ve Mart ayında yeni atanan kadının elli küreklilik bir kadırgayla selam topları eşliğinde limana girmesi de bu bağlamda görülebilir (s. 230-231).

İncelememizi bitirmeden önce söylememiz gerekir ki seyahatnamenin, uzunluk, içeriğindeki çeşitlilik ve görsellik bakımından asrın Türkçe'ye çevrilmiş diğer pek çok Fransız ve İngiliz seyahatnamesinden farkı yoktur. Ayrıca neşri yapan Joris Oddens'in hazırlamış olduğu dipnotlar, haritalar, fihristler ve kaynakça son derece özenlidir. Ancak kitabın geçtiğimiz on yıl içinde ne yurtiçinde ne de yurtdışında Osmanlı tarihçilerinin dikkatini çektiği söylenebilir.¹ Hâlbuki metnin gerek Osmanlı tebaasının gündelik yaşamını ve İstanbul'un fiziksel yapısını, gerek imparatorlukta ki Frenklere dair tafsilatı, gerekse de dönemin popüler kültürünü yansıtmaları bakımından haiz olduğu önem tartışılmaz.

Mahmut Halef Cevriođlu*

177

¹ Tek istisna olarak emekliliğinden önce Leiden Üniversitesi'nde yıllarca çalışmış Hollandalı filolog Jan Schmidt'i burada anmamız gerekir: Jan Schmidt, "Dutch Travel Accounts on the Ottoman Empire, 1590-1800", *TUBA/Journal of Turkish Studies*, 35 (2011), s. 121-132.

* Arş. Gör., *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü*, 35620, Balatçık, Çiğli-İzmir/Türkiye, halefcevrioğlu@gmail.com